

FRANCESC SERÉS, LA LITERATURA COM A POLÍTICA DE REPARACIÓ SOCIAL¹

XAVIER PLA

Universitat de Girona

«Reparar» és el verb que apareix al títol de l'assaig crític del professor francès Alexandre Gefen publicat l'any 2017, *Réparer le monde*, una exhaustiva interrogació sobre com afronta el segle XXI l'actual narrativa francesa. Allunyant-se d'una idea de la literatura concebuda amb finalitats d'autoajuda o merament evasiva de la realitat, però també apartant-se d'una concepció literària més formalista, autònoma o merament estetitzant, el que defensa (o descriu) Gefen és l'emergència de noves formes narratives que s'obren més que mai a la realitat, per més que faci mal o, precisament, a causa d'això. En aquest assaig important, l'autor analitza la literatura francesa contemporània davant de set reptes: el «jo», la vida, els traumes, la malaltia, els altres, el món i el temps. Es tracta, segons Gefen, de defensar «l'idée que le début du XXIe siècle a vu l'émergence d'une conception "thérapeutique" de l'écriture et de la lecture, celle d'une littérature qui guérit, qui soigne, qui aide ou, du moins, qui fait "du bien"» (GEFEN 2017: 9). Estan emergint, diu el crític francès, els escriptors «tot terreny», autors d'una literatura de «contacte», d'una escriptura de «proximitat», capaços de donar veu als que fins ara no tenien veu, als individus fràgils i desafavorits, als malalts i als immigrants, als oblidats de la història en majúscula, a les comunitats marginades o invisibilitzades, a tothom qui ha patit un trauma personal o col·lectiu. Estem assistint, en paraules del crític francès, a un «tournant esthétique-éthique» segons el qual la literatura procura «prendre soin» del lector, és a dir, «cuidar-lo», intentant curar els traumatismes, individuals i col·lectius, i

1. Una primera versió d'aquest text es va publicar dins el llibre *El soldat de Baltimore. Assaigs sobre literatura i realitat en temps d'autoficció* (Palma: Lleonard Muntaner, 2022).

intensificar l'empatia. Aquesta literatura es proclamaria útil perquè posaria més que mai els lectors en contacte amb experiències de pensaments de valor moral i perquè permetria recompondre l'alteritat en una societat esclatada en individus. És un retorn a la transitivitat de la literatura, expliquen també els professors Dominique Viart i Bruno Vercier al seu llibre *La Littérature française au présent* (VIART & MERCIER 2008: 16). És a dir, els crítics constaten, si més no en l'àmbit de la literatura francesa actual, un progressiu abandonament tant de la tradició literària més formalista, com de la que derivaria del compromís polític d'origen sartrià, com de la que consideraria la literatura només com un entreteniment. És el sorgiment de noves veus literàries que decideixen confrontar-se amb la realitat, però no tant per voler-la transformar sinó més aviat intentant pensar-la des de la literatura mateixa.

Reparar els vius també és el títol del llibre que la novel·lista francesa Maylis de Kerangal va publicar el 2014 (paraules a les quals també fa ressò el títol de l'assaig de Gefen), una inquietant narració sobre la donació d'òrgans i el trasplantament de cor en la qual trasllueix la dignificació del discret heroisme dels metges i les infermeres d'urgències i que, en definitiva, advoca per l'efecte benigne de l'operació de llegir. La reparació es podria mostrar de manera retrospectiva davant d'una injustícia passada o, per exemple, com una forma de reconciliació davant la complexitat del present. Aquest seria potser un veritable símptoma del nostre present. Aquestes formes de l'anomenada «caring literature», derivades segons Gefen de l'estudi seminal *In a Different Voice. Psychological Theory and Women's Development*, publicat per Carol Gilligan i desenvolupades, en el seu vessant més polític, per John Tronto a *Moral Boundaries. A Political Argument for an Ethic of Care*, o en algunes obres de la filòsofa nord-americana Martha Nussbaum, han trobat eco recent als estudis literaris, especialment sobre aquells gèneres híbrids o de frontera, en autors de l'anomenada autoficció i també en el millor i més renovat periodisme literari. Es transformen les pràctiques literàries, els gèneres i les normes, i també el lloc que ocupa la figura de l'escriptor, sobretot la de l'escriptor-periodista, en la societat actual. Les obres de la premi Nobel de literatura de l'any 2015, l'escriptora i periodista bielorrussa Svetlana Aleksievitx, els seus relats sobre Txernòbil, per exemple, i especial-

ment els reportatges periodístics escrits *in situ*, serien la millor prova d'aquesta literatura amb voluntat «reparadora»: pensar la individualitat, compartir experiències sensibles personals o alienes, fer memòria dels morts, en una mena de resocialització humanista del teixit de la realitat.

Des de les pàgines d'un diari, o d'una revista, l'escriptor actual, diu Gefen (o almenys aquest tipus d'escriptor, ja que, naturalment, no és l'únic tipus de narrador existent ni tampoc ho hauria de ser), busca un *nosaltres*, s'adona que amb els seus llibres pot cosir o resoldre els esquinços de la societat, pot omplir els buits que deixa la comunitat. De manera que es pot tornar a convertir en el narrador capaç d'«insuflar el que és comú a la comunitat», seguint l'allegoria mai força repetida del filòsof Walter Benjamin (GEFEN 2017: 11).

Gefen basa les seves reflexions en les obres d'Annie Ernaux, François Bon o Pierre Michon, però també recorda obres recents de joves autors francesos com *HHhH* (2010) de Laurent Binet o *L'adversari* (1999) d'Emmanuel Carrère, que potser seria actualment l'escriptor europeu que personalitzaria més bé aquestes noves tendències narratives. Però també destaca el valor ètic del llibre d'Éric Vuillard, *L'ordre del dia*, on trobem ficció i història, testimoni i denúncia, narració i reportatge. Per dir-ho així: en aquest cas, es tractava d'agafar el bou per les banyes i afrontar el repte moral d'explicar literàriament la força social que té el poder polític i financer.

Després de deu anys d'instabilitat política protagonitzada pel procés independentista a Catalunya, la literatura catalana es troba en una cruïlla. Ja no es tracta de parlar d'un compromís polític de l'escriptor, sinó més aviat de ser conscients que la literatura pot exercir una veritable funció micropolítica. No tant ja per imposar una ideologia o prometre un horitzó polític, com es practicava en temps del compromís de Jean-Paul Sartre, sinó per baixar al carrer, entrevistar gent, saber com viuen i en què treballen, per comprendre i compartir unes condicions de vida. Sembla que els lectors tornen a cohesionar-se entorn d'aquest propòsit catàrtic i consolador del «faire du bien» del crític francès. Podríem dir que, allà on la política no arriba, o és ineficaç o bé falla estrepitosament, encara emergeix la força reparadora de la literatura, o almenys la d'aquella que no es pot abstreure del seu

temps i que pren el relleu dels grans discursos ideològics, tan esgotats. Però això requereix exigència tant per part dels lectors com dels escriptors i, sobretot, mirar de cara allò que el crític literari francès Pierre Champion anomena la «realitat del que és real» al seu llibre *La Réalité du réel. Essai sur les raisons de la littérature* (2003). Costa veure les coses tal com són. Quan la literatura s'encarrega de dir la realitat, escriu Champion, és perquè es permet considerar la realitat del real, respectar-la i creure-hi, sens dubte estimar-la i, potser, transformar-la (CAMPION 2003: 12).

Amb fotografies, cròniques periodístiques i reportatges, entrevistes a la gent del camp i de les fàbriques, recreacions literàries i narrativitzacions a partir de fets i personatges reals, l'escriptor Francesc Serés (Saidí, 1972) s'ha convertit en una de les figures més rellevants de la literatura catalana contemporània. A cadascuna de les seves obres, Serés parteix de la pretensió de representar tota una vida arrelada, amb un gran virtuosisme estilístic, però realitzant un retrat desolador de la Catalunya de principis de segle XXI. És una Catalunya definitivament meridional, gastada, bruta i precària, sense cap element mític o idealitzador. L'autor es va proposar presentar al lector el recorregut d'una determinada geografia humana que no solia aparèixer a les pàgines de la narrativa catalana contemporània. Es tracta de la Catalunya cremada pels incendis cada estiu, l'amagada i sòrdida dels camioners de Mercabarna, la silenciada dels pescadors antics de la Costa Brava (que ara ja no pesquen res i s'enriqueixen venent àmfores falsificades, rebentant preus dels lloguers o venent *souvenirs* andalusos per als turistes), la de les àvies que malviuen als terrats de la Barcelona vella, la de les infermeres que treballen cada dia més hores i cobren menys diners, la dels teleoperadors pakistanesos reclosos en minúsculs locals, la dels treballadors de les fàbriques i de les mines que, després d'una dècada de crisi global, sacrifiquen les seves vides per al bé dels seus fills amb resignació, por i infelicitat. No hi ha una sola realitat. Hi ha moltes realitats i totes mereixen ser narrades.

Amb els seus llibres, Serés intenta elevar una mena de cartografia de la memòria col·lectiva destinada a restituir tota la dignitat de les vides quotidianes en minúscula, amb tots els seus obstacles, dureses, tristeses i, també, petites i grans alegries. Els protagonistes dels seus

textos reflecteixen les voluntats de la classe mitjana i baixa d'una Catalunya popular per a qui els fastos dels Jocs Olímpics de Barcelona de 1992 queden molt lluny. Són gent corrent, amb les seves contradiccions i equívocs, felicitats i patiments, són la «matèria primera» del país, homes i dones, nens i vells, que lluiten per superar tota la força de la gravetat amb què els arrossegava la vida. Precisament, «matèria primera» és l'expressió que apareix al títol d'un dels seus llibres més reconeguts, publicat el 2007, un exercici de no-ficció i d'exploració periodística i literària sobre el terreny que tant reflecteix la lectura dels reportatges del periodista alemany Günter Wallraff a *Cap de turc* (1985) com les millors pàgines de *Viatges amb Heròdot* (2004), el cèlebre llibre del periodista polonès Ryszard Kapuściński.

Serés es va avançar uns anys al llibre que va publicar l'escriptora belga Florence Aubenas, reconeguda periodista al diari *Le Monde*, corresponsal a la guerra de Síria, que es va fer famosa, malauradament, per haver estat segrestada a l'Iraq durant cinc mesos. Aubenas és autora de nombrosos reportatges i novel·les, entre les quals destaca la que va publicar l'any 2010, *Le quai d'Ouïstream* (no n'hi ha traducció catalana), un dels grans èxits editorials de la no-ficció en la França de la segona dècada del segle XXI. És un relat interessantíssim en què explica la seva estada durant mig any a la ciutat de Caen fent-se passar per una dona sense feina que acaba treballant com a netejadora de ferris. Es tracta d'una immersió literària sobre el terreny en el món de la precarietat laboral poc després de la gran crisi econòmica de 2008. És un intent d'entendre els mecanismes d'exclusió social, de retratar la humiliació a què són sotmeses les dones i els immigrants, de denunciar com la crisi mundial acaba afectant milers de persones desfavorides. No és estrany que Emmanuel Carrère, desdoblant en director de cinema, hagi acabat portant el llibre a la gran pantalla l'any 2021.

La «força de la gravetat» és la metàfora que tria Francesc Serés en un altre dels llibres de narracions més celebrats, *La força de la gravetat* (2006), un volum que homenatja la dignitat dels que lluiten per superar tota la força de la gravetat amb què els obsequia o castiga la vida. Com si a Catalunya la força de la gravetat fos més gran que a qualsevol altre lloc del món. La gent sembla que hi viu amb una barreja de resignació i orgull. S'hi han acostumat a conviure, ja que esti-

men el seu país, encara que els costi més esforç que als veïns espanyols o francesos. Viuen vides discretes, amagades, a llocs marginals o no, magatzems, tallers, marges d'autopistes o cases particulars convertides en veritables «no llocs» (polígons industrials, suburbis, cabanes, etc.) d'una societat que els aixafa, que no els sap atorgar cap lloc i que no els dona visibilitat ni tan sols dret a representació. Tanmateix, als llibres de Serés sobre aquesta Catalunya «real», la que ha canviat tant en pocs anys, també hi ha espai per a la tendresa, la comprensió i l'amor per la mare d'un malalt de sida, per al vell ciclista del diumenge al matí que demana que el deixin guanyar, per al nen que ha robat i s'escapa entre els contenidors de la zona de descàrrega del port de Barcelona, per a la curandera moribunda de les terres de l'Ebre, per al captaire que viu de les deixalles a banda i banda dels marges d'una autopista metropolitana.

Serés dibuixa una manera clara i directa de mirar el present, sense filtres aparents, que es caracteritza per una mena de tensió interna que no empeny l'autor a la denúncia oberta (tot i que parlar-ne ja sigui una forma de denúncia) sinó a un discurs d'anàlisi, però que en tot cas no el porta mai a una elegia del món perdut. És com si Serés hagués mirat fins aquell moment la realitat des de la distància, des d'una certa altura i que, a partir d'un moment determinat, s'hagués decidit a afrontar el present, amb els peus a terra, sense membranes, i es dedicués a homenatjar-lo i a estimar-lo.

D'aquesta mateixa Catalunya «lletja», que liquida definitivament la Catalunya idealitzada de la «muntanya d'ametistes» noucentista de principis del segle xx, i la del paisatge poetitzat per la generació d'entreguerres, la de Josep Pla i Josep M. de Sagarra, la narrativa catalana contemporània se n'ha fet ressò. En aquests anys, la ciutat i el camp, i el món del treball, han evolucionat i han canviat els rols dins la societat. Les condicions i els valors de vida s'han transformat, i nosaltres amb ells. Mirem el camp i la ciutat de manera clarament diferent, els interpretem i habitem de maneres noves perquè ara ja tot és paisatge, encara que el tractament que es faci sigui radicalment diferent. És aquesta Catalunya «real» que també trobem en les significatives pel·lícules *Petit indi* (2008) o, més endavant, en *La plaga* (2013), per exemple, obres plenes d'intel·ligència i sensibilitat cap a la gent i el paisatge,

retrats de gran valor documental, dels cineastes Marc Recha (1970) i Neus Ballús (1980). O també a *Els nois* de Toni Sala (1969), per exemple, una novel·la breu publicada l'any 2014. L'escena del «crim» passa en una població que es troba en plena carretera de la vergonya, la mal anomenada Nacional-II de Madrid a la Jonquera, abandonada pel ministeri espanyol de torn, plena d'obres inacabades, desdoblaments perillosos, grues, ponts a mig construir, escombraries, deixalles, rodmons i prostitutes. En un llibre sobre l'angoixa de la mort, la profusió de banderes catalanes i de símbols independentistes als balcons i a l'entrada i la sortida dels pobles permeten, també, al mateix Sala una reflexió sobre la vitalitat social i la identitat moral d'una societat políticament desorientada.

A l'última part de la novel·la *Dies de frontera*, també publicada el 2014, Vicenç Pagès Jordà (1963-2022) fa aparèixer novament la N-II, però a l'alçada de la frontera amb l'Estat francès. El personatge femení torna a peu cap a Figueres sota un sol embafador i el narrador ens mostra amb detall tot el que veu, quilòmetre a quilòmetre, rotonda a rotonda: un cotxe cremat, pneumàtics i bidons rovellats abandonats a les vores, llaunes d'oli, ampolles, matrícules i papers, *limousines* blanques aparcades davant dels prostíbuls, camions, benzineres, caixers automàtics, torres d'alta tensió, senyals de trànsit, vells edificis abandonats, un supermercat, un bingo, un *sextoy center*... La realitat real fa mal. La realitat fa mal si es vol assumir, si es vol conèixer i si es vol transformar. I només es pot afrontar mirant-la de cara, posant-la i posant-se davant del mirall.

L'any 2014 Serés va completar la seva proposta literària estirant més fils de la troca col·lectiva amb totes les virtuts de l'escriptura de no-ficció en un llibre magnífic titulat *La pell de la frontera*, una obra que representa un veritable eixamplament de mons imaginatius i una contundent exploració de nous territoris narratius fins ara poc transitats en la literatura catalana. És un títol cabdal que el futur posarà al costat dels d'autors canònics com Joan Fuster, Francesc Candel o Montserrat Roig. L'origen del projecte és periodístic, reflex d'un autor que escriu i trepitja el terreny entre el 2005 i el 2014: Barcelona i la seva àrea metropolitana, Olot, i les comarques lleidatanes. A mig camí d'un assaig i un reportatge sociològic, escrit en primera persona, *La*

pell de la frontera és una obra que mostra una clara voluntat de ressocialitzar la literatura, d'emplenar els buits de la política, de retenir complicitats i buscar elements compartibles amb els seus lectors. Els mateixos territoris indefinits, els mateixos mapes invisibles amb les seves històries horitzontals, el mateix paisatge humà que als llibres anteriors. Però ja han passat sis anys des de la crisi financera global del 2008. Són petites històries de les històries sense història, testimoni directe d'un món local en vies de desaparició (l'anterior a la globalització), com si l'autor cregués que el món s'aturaria si es deixessin d'explicar històries.

Amb aquest llibre, *Serés* tornava a situar-se en el centre dels debats de la literatura que es fa avui: la dignificació de la vida quotidiana, els usos i abusos de la memòria, la manipulació de la història, el fracàs de les utopies. Perquè *Serés* adopta l'actitud d'allò que el sociòleg alemany Niklas Luhmann anomenava l'«observador de segon ordre»: és el que observa l'observador en posició d'observar (LUHMANN 2005: 97-99). Potser, avui, aquesta és l'única manera d'eixamplar les potencialitats i l'imaginari de la literatura catalana.

El llibre es presenta amb nombroses i impactants fotografies en blanc i negre fetes de la mà del mateix autor: abocadors industrials, cabanes desballestades on dormen immigrants temporals que recullen la fruita de Lleida, ponts i rotondes de les autopistes de sortida de Barcelona, etc. *Serés* prové de Saidí, prop d'on hi ha les muntanyes desèrtiques dels Monegres. I, com si fos un sediment del gran riu peninsular, hi subsisteixen els vestigis històrics de la Guerra Civil espanyola. Aquest és el territori de la batalla de l'Ebre de 1938, on la Catalunya republicana va acabar derrotada. Un territori rural que tradicionalment s'havia despoblat, ja que els joves que volien estudiar o treballar havien de marxar a Lleida o a Barcelona. Per aquesta raó, l'autor ironitza sobre la facilitat amb què es teoritza, a les aules dels centres de cultura contemporània de Barcelona, en tota mena de debats i conferències, sobre conceptes com alteritat, interculturalitat i multiculturalitat i com és de difícil d'analitzar-los quan ocorren o es manifesten en plena plaça de Catalunya o a la Rambla. Ja podem veure documentals sobre Àfrica o sobre les condicions de vida dels treballadors a alguns països asiàtics, però la pantalla de la televisió o de

l'ordinador actua sempre com una membrana protectora. Aquesta membrana desapareix quan contemplem el mateix fet però situat a un suburbi de la gran Barcelona. Les teories fallen. La realitat es fa present. Ara aquestes mateixes comarques reben tota mena d'immigrants, d'ucraïnesos a senegambians. «L'ecosistema en què havíem viscut nosaltres durant tant de temps no estava preparat per a noves espècies», reflexiona el narrador. I afegeix: «Les lleis d'una ecologia que governaven les relacions entre animals, plantes i homes han canviat tant que no han pogut ni ser descrites. Quan vols trobar alguna regla, així que penses que has arribat a una conclusió, les mutacions creen espais i noves relacions. L'única certesa és el canvi, que aquí es converteix en desgast» (SERÉS 2014: 159). Ha esclatat la bombolla immobiliària i financera, ha arribat la crisi de les hipoteques, s'ha produït l'arribada dels refugiats de la Mediterrània, el món laboral s'ha precaritzat. Hi ha les onades d'immigració a les comarques del Segrià i el Baix Cinca, amb poblacions flotants centreafricanes vingudes a treballar a la verema i als fruiters. La misèria. Per a l'escriptor, el paisatge sense empremta humana és literàriament dúctil i amable i admet tota mena de descripcions i fins i tot de falsificacions. Però quan està habitat es torna rugós i desagradable, obliga a matisos i contrastos, no admet mitificacions: «Arriben homes i nois nous que fan oblidar els que havien arribat abans. Una onada d'immigrants se superposa a l'anterior, l'amaga i finalment la sepulta» (SERÉS 2014: 169). Però potser la millor integració és la feina. El treball crea vincles forts entre les persones, crea experiències d'esforç compartit entre persones i llocs. Serés es troba còmode a la fràgil pell de la superposició, de l'encavalcament, en definitiva, de la frontera que apareix al títol de la seva obra. Potser només la paraula literària pot ajudar a dissoldre les fronteres polítiques (entre Aragó i Catalunya, o entre la Catalunya del sud i la Catalunya francesa), fronteres lingüístiques (entre el català i el castellà, però també entre l'anglès i l'àrab, el francès i el rus, el romanès i l'amazic), fronteres, és clar, econòmiques i socials (entre el propietari català i el jornalero magrebí, entre el funcionari madrileny i el treballador búlgar, entre el camioner ucraïnès i el treballador senegalès), etc.

Sense complaença ni, sobretot, nostàlgia, la mirada de Serés és literària, però també sociològica, periodística i fins i tot amb profundi-

tat antropològica, però ja no té res a veure amb la dels antropòlegs postmoderns tancats en un aeroport, al supermercat o al metro. El seu treball de camp tampoc no té l'èpica del reporter que es desplaça a països exòtics o que visita el front d'un conflicte bèl·lic. El narrador del llibre s'interroga sobre la identitat de la gent que entrevista o que veu lluny, pagesos del camp, joves treballadors algerians, un vell rodamon que dorm a la intempèrie. Fins que, de sobte, en un dels seus capítols, mentre el narrador camina pausadament per una carretera secundària amb la motxilla, la càmera fotogràfica i una llibreta a les mans, un cotxe dels Mossos d'Esquadra l'atura i li demana la documentació: «Al cap i a la fi, qui soc jo? D'aquí a pocs anys, tots ens ho haurem de preguntar, el món entra al nostre petit món tan ràpidament que ja no sabrem ni qui som, ni d'on venim ni cap on anem» (SERÉS 2014: 59).

De sobte, allà on ningú no pensava que hi hagués res, en un polígon industrial, als marges d'un riu contaminat, en un hospital o en una escola, en poblacions del suburbi de Barcelona o a l'Hospitalet, o en pobles rurals interiors com Alcarràs, Serés veu que hi ha una història. Només cal saber veure-la. Històries minúscules, desplaçades, desencai-xades, en definitiva: parcials. I, com si fos una mena de deure moral, l'escriptor es fa portaveu, narrador i intèrpret des de la seva pròpia estranyesa: «Tothom em mira, em miren senegalesos, malians, guineans i, per descomptat, els pagesos. Sóc un estrany, de vegades només cal desplaçar-se uns mil·límetres del centre per caure als antípodes» (SERÉS 2014: 57). El relat busca una empatia, posar el lector al lloc de l'altre per compartir les seves emocions i comprendre'n la situació.

Amb *La casa de foc* (2020), Serés va actualitzar un dels grans temes de la història de la literatura: un home sol i sense gaires obligacions arriba, com un naufrag, en un paratge desconegut, una veritable «vall inquietant» aïllada, boirosa, plena de tensions soterrades. És professor, i aviat s'adona que, mentre mira d'ensenyar a llegir i a escriure a nens acabats d'arribar, ell també es troba en una mena d'aula, una veritable «gola del llop» on ho haurà de fer tot (i fer de tot) per adaptar-se. També ell haurà d'aprendre a «llegir» el món que acaba de conèixer, tractar amb atenció i respecte la gent i els paisatges que trepitgen des de temps immemorials, desxifrar els indicis que fan possibles les múltiples vides dels altres i les seves infinites històries, desve-

lar les capes de veritat que amaguen, veritats que sempre deixen rastres. Aviat s'adona que la seva funció no serà tant entrar en la intimitat de la vida dels altres sinó justament, en un esforçat exercici d'extimitat, viure amb ells i a través d'ells, potser per explicar-los, per explicar-se ell amb els altres. El narrador se'n fa portaveu i intèrpret des de la seva estranyesa, presència dels morts i absència dels vius, memòria de la gent i de la terra.

Si Serés és un narrador «tot terreny», la seva és una literatura de «contacte», de proximitat. La seva penúltima novel·la proposa als lectors compartir experiències personals o d'altri, amb un innegable múscul ètic, que l'allunyen de la pura evasió i de les frivolitats formals. És una narració llarga i densa, amb una prosa cada cop més potent i humanitzada, amb una voluntat d'estil que el porta, amb facilitat aparent, a la naturalitat i a la transparència. *La casa de foc* és el mateix Serés de sempre però més enllà d'ell mateix, més obert que mai a la realitat, una realitat amb més gestos, més fesomies, més emocions. També, és clar, amb més misteris, més ombres, més humitat, més verds i més molsa.

Si la realitat no ens fes mal als ulls, no necessitaríem la literatura. Bé es podria dir que només atacant la realitat un escriptor en podrà crear una de nova. És a dir, que conèixer, descriure i narrar la realitat del present, que és caòtica, desordenada, heterogènia, no vol dir fer un homenatge passiu, un acte de reconeixement complet i d'adoració acrítica, sinó tot al contrari: la literatura catalana també pot ser transitiva i ha d'intentar participar de la realitat com a acte de recomposició i, per tant, d'acció. «Reality hunger», proclamava fa uns anys l'escriptor nord-americà David Shields en el seu famós «manifesto», on advocava per reivindicar, en literatura, l'espontaneïtat, la hibridesa, el collage, la incorporació de material «en brut», la difuminació de la distinció entre ficció i no-ficció. Noves formes d'expressió literària dominades, sobretot, per la realitat, convertida en esquer, com a motiu d'atracció dels escriptors i, alhora, de desenfocament, més difícil de comprendre que no sembla: «*The lure and blur of the real*» (SHIELDS 2010: 5).

Per això, *La pell de la frontera* de Serés val més que dues dotzenes d'assajos sociopolítics més o menys oportunistes i autocomplaents

sobre el Procés independentista. I, probablement, interpellarà els lectors catalans durant molts anys, passi el que passi, perquè és un llibre que sap interrogar els elements actius de la societat, és crític amb els errors però sap exercir l'autocrítica, contribueix a produir un contradiscurs de reparació, d'emancipació i, per què no, de reorientació (si es vol) micropolítica. El que és essencial és aquesta nova atenció humanista a la diversitat del món, a la fragilitat de la gent, a la seva possible marginalitat. Individualisme i humanisme podrien així conciliar-se. També el «jo» amb el «nosaltres».

BIBLIOGRAFIA

- CAMPION (2003): Pierre Champion, *La Réalité du réel. Essai sur les raisons de la littérature*, Rennes: Presses Universitaires.
- GEFEN (2017): Alexandre Gefen, *Réparer le monde. La littérature française face au XXIè siècle*, París: Éditions Corti.
- GILLIGAN (1982): Carol Gilligan, *In a Different Voice. Psychological Theory and Women's Development*, Boston: Harvard University Press.
- LUHMANN (2005): Niklas Luhmann, *El arte de la sociedad* (trad. Javier Torres Nafarrete), Mèxic: Herder.
- SERÉS (2006): Francesc Serés, *La força de la gravetat*, Barcelona: Quaderns Crema.
- SERÉS (2007): Francesc Serés, *La matèria primera*, Barcelona: Empúries.
- SERÉS (2014): Francesc Serés, *La pell de la frontera*, Barcelona: Quaderns Crema.
- SERÉS (2020): Francesc Serés, *La casa de foc*, Barcelona: Edicions Proa.
- SHIELDS (2020): David Shields, *Reality Hunger: A Manifesto*, Nova York: Knopf.
- TRONTO (1994): John C. Tronto, *Moral Boundaries. A Political Argument for an Ethic of Care*, Londres: Routledge.
- VIART & MERCIER (2008): Dominique Viart & Bruno Mercier, *La Littérature française au présent. Héritage, modernité, mutations*, París: Bordas.